

Benzerlik Modelinin Bir Uygulaması Olarak Somali Seçim Sisteminin İncelenmesi

Göksel TÜRKER*

ÖZ

Bu çalışma, Somali'nin seçim sistemini, temsil modelleri arasında yer alan benzerlik modeli kapsamında incelemiştir. 1990'lı yıllarda meydana gelen bir iç savaş sonucunda devlet sisteminin çöktüğü ve günümüzde devlet inşası sürecinde olan Somali'de, 2012 yılında geçici anayasa yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren anayasa, seçim ile ilgili hususları genel ilkeler çerçevesinde düzenlemiştir. Buna göre, vatandaşların seçme ve seçilme hakkı gibi temel unsurlar anayasa tarafından güvence altına alınmış, seçim sistemi ve temsil modeli gibi unsurların ise ayrıca kanunla düzenleneceğini belirtmiştir. Dolayısıyla, seçim sistemi ve siyasi partileri düzenleyen kanunlar, ayrıca parlamento kararları ve cumhurbaşkanı kararnameleri gibi kaynakların incelemeye dahil edilmesi gerekmiştir.

Yer verilen kaynaklar, aynı zamanda niteliksel, karşılaştırmalı-tarihsel bir tasarım kullanan bu çalışmanın birincil kaynaklarını oluşturmuştur. Birincil kaynaklara ek olarak, temsil kavramı, temsil modelleri, Somali'nin toplumsal ve siyasal dinamikleri gibi konularda var olan literatürden ise, ikincil kaynaklar olarak, çalışma kapsamında elde edilen bulguların analizinde yararlanılmıştır. Buna göre Somali, klan temelli bir toplumsal örgütlenmeye sahip olduğundan benzerlik modelinin bir uygulaması olarak 4.5 klan formülünü benimsemiş ve klan ihtiyarlarının, klan kotalarının olduğu bir sistem içerisinde seçimleri gerçekleştirmiştir. Çalışma, uygulanan seçim sisteminin, ulusal entegrasyonu zorlaştıracak ve klan bölünmelerini güçlendirebilecek riskleri ortaya çıkarabileceği sonucuna ulaşmıştır. Öte yandan, 2024'te yapılan yasal düzenlemelerin sistemi benzerlik modelinden kısmen uzaklaştırıp hibrit bir yapıya doğru dönüştürmeye başladığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Seçim Sistemi, Temsil Modelleri, Somali

JEL Sınıflandırması: N37, N47

Analysis of Somalia's Electoral System as an Example of the Similarity (Descriptive) Model

ABSTRACT

This study examines Somalia's electoral system within the framework of the similarity (descriptive) model of representation. In Somalia—where a civil war in the 1990s precipitated state collapse and where state-building remains ongoing—a Provisional Federal Constitution entered into force in 2012. That constitution addresses electoral matters only in broad principle, guaranteeing core rights such as citizens' rights to vote and to stand for office, while stipulating that details of the electoral system and representation model would be set out in subsequent legislation. Therefore, sources such as laws regulating the electoral system and political parties, as well as parliamentary decisions and presidential decrees had to be included in the examination.

These legal texts constitute the primary sources for this study's qualitative, comparative-historical design. In addition, secondary literature on the concept of representation, models of representation and Somalia's socio-political dynamics informs the interpretation of findings. Given

*Gaziantep Üniversitesi, İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü. e-posta: gokselturker@gmail.com, ORCID Bilgisi: 0000-0003-3589-8271

(Makale Gönderim Tarihi: 08.05.2025 / Yayına Kabul Tarihi: 08.12.2025)

Doi Number: 10.18657/yonveek.1695591

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Somalia's clan-based social organization, the country adopted the 4.5 clan formula as an application of the similarity model, conducting elections through a system of clan quotas administered by clan elders. The study concludes that such a system risks impeding national integration and reinforcing clan divisions. However, it also finds that the legal reforms enacted in 2024 have begun to move the system partially away from a pure similarity model toward a more hybrid structure.

Key Words: Electoral System, Representation Models, Somalia

JEL Classification: N37, N47

GİRİŞ

Siyasi temsil kavramı, demokratik teorinin merkezinde yer almakta ve bir dizi temsil modelini kapsamaktadır. Bu kapsamda genellikle temsilcilerin, seçmenlerin sosyo-demografik özelliklerini yansıttığı benzerlik modeli; temsilcilerin, seçmenlerin talepleri ile daha yakından bağlantılı olduğu emredici vekalet modeli; temsilcilerin, daha çok kendi yargıları temelinde hareket ettiği temsili vekalet modeli gibi temel modeller ön plana çıkmaktadır.

Somali gibi derinden bölünmüş toplumlarda, aşağıda özelliklerine değinilecek olan benzerlik modeli, genellikle tarihsel süreçte siyasi ve toplumsal açıdan bölünmüş grupların seslerini kurumsal olarak kabul edilmiş bir biçimde algılanmasını sağlayarak istikrarı destekleyebilmektedir. Dolayısıyla Somali, benzerlik modelinin uygulanması ve evrimi açısından önemli bir vaka örneği konumunda bulunmaktadır.

Tarihinde birçok devletin sömürüsü ve işgalleriyle bölünmeler yaşayan, onlarca yıllık askeri yönetimin sonrasında bir iç savaşla mücadele etmek zorunda kalan ve çökmüş devlet yapısının ardından devlet inşası için çaba gösteren Somali'de, uygulanacak seçim sistemi, bununla bağlantılı olarak benimsenecek temsil modeli, yönetim kurumlarının düzenlenmesi ve güç paylaşımının sistemli hale getirilmesi en başta 2012 anayasasının görevi olmuştur. Ancak anayasa daha genel çerçeveyi belirlediğinden, anayasal hükümlere ek olarak, farklı kanunlar, kararnameler ve uygulamalara gerek olmuştur. Bu nedenle, Somali'nin hukuksal resminin temsil modellerini nasıl işlevsel hale getirdiğine ve süreç içerisinde yapılan reformların alternatif paradigmalara doğru bir kaymaya işaret edip etmediğine dair bir analize ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu çalışma, 2012'den günümüze kadar olan ve seçimlerin yönetilmesinde uygulanan hukuksal araçlara odaklanarak, Somali'nin seçim tasarımını benzerlik modelinin bir örneği olarak incelemekte ve paradigma değişikliklerini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda çalışma "Somali'deki anayasal metinler, seçim kanunları, parti kanunları, kararnameler, meclis kararları ve pratikteki uygulamalar temsil modellerini nasıl belirlemektedir" şeklindeki temel araştırma sorusuna cevap aramaktadır. Ayrıca Somali'nin temel toplumsal yapılanmasını oluşturan klan ayrımı da temsil modellerine ve seçime dair hukuksal düzenlemelere etkisi açısından değerlendirilerek analiz güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Niteliksel, karşılaştırmalı-tarihsel bir tasarım kullanan bu çalışma, birincil kaynaklar olarak normatif yasal analizleri esas almaktadır. Bu kaynaklar arasında 2012 Anayasası, 2016 ve 2024 tarihli Siyasi Partiler Kanunları, 2024 tarihli Seçim Kanunu, cumhurbaşkanlığı kararnamesi, parlamento raporu gibi normatif düzenlemeler bulunmaktadır. Söz konusu kaynaklar temsil modelleri açısından

değerlendirilmiş, kimlik temelli tanımlayıcı kriterlerin mi yoksa genel oy hakkı, siyasi partiler gibi mekanizmaların mı geçerli olduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Temsil teorisi ve Somali'nin siyasi dinamiklerini esas alan ikincil kaynaklardan ise, burada elde edilen bulguları bağlamsallaştırmak ve yorumlamak için yararlanılmıştır.

I. TEMSİL KAVRAMI VE TEMSİL MODELLERİ

Latince kökeninde tasvir etmek, tanımlamak, anlatmak, çoğaltmak gibi anlamlara gelen temsil kavramı, zamanla daha geniş bir kapsama sahip olmuş (Mastropaolo, 2011, s. 2274) ve siyaset bilimi literatüründe önemli bir konuma ulaşmıştır. Buna göre, ulaştığı konum itibarıyla temsil kavramının günümüzdeki temel özelliği, yurttaşlar ve siyasi karar alma mekanizması arasında bir tür aracı görevi gören meclisleri bünyesinde barındırmasıdır (Brennan & Hamlin, 1999, s. 109). Söz konusu aracı görevi, yönetilenlerin yönetime dolaylı bir katılım sağlaması için oluşturulmuştur. Dolaylı katılım sonucunda, yönetilenler seçimler aracılığıyla kendilerini yönetecek kişileri seçmekte, temsilci olarak seçtikleri kişileri yetkilendirmekte ve bu kişilerden çıkarlarını korumasını istemektedir (Mastropaolo, 2011, s. 2273-2274)

Temsil, temsilci, dolaylı katılım gibi hususlardan bahsedilmesiyle birlikte, temsil kavramının beş maddede ifade edilebilecek temel bileşenleri ortaya çıkmaktadır (Dovi, 2018):

- I. Temsilci, kuruluş, devlet kurumu, meclis, siyasi parti vb. örneklerde olduğu üzere temsil eden bir taraf.
- II. Seçmen, müvekkil vb. örneklerde olduğu üzere temsil edilen bir taraf.
- III. Görüşler, bakış açıları, çıkarlar vb. örneklerde olduğu üzere temsil edilen bir unsur.
- IV. Siyasi bağlam kapsamında temsil faaliyetinin içinde gerçekleştiği ortam.
- V. Üçüncü maddede bahsedilen şekliyle, temsil edilen unsurlara ek olarak dışarıda bırakılan unsurlar.

Güncel durumda, yukarıda değinilen yönleri çerçevesinde, dünyanın birçok ülkesinde seçimler aracılığıyla belirlenen ve demokrasi için sıradan hâle gelmiş olarak görünen temsil kavramı, aslında insanlık tarihinin çoğu döneminde bu derece yaygın bir durum olma özelliği göstermemiştir. Konuya demokrasi penceresinden bakılacak olursa, demokrasinin en eski örnekleri arasında literatürde sıkça değinilen Eski Yunan şehir devletlerinde uygulanan sistem bulunmaktadır. Demokrasinin bu türü doğrudan demokrasi olarak adlandırılmış ve temsili (dolaylı) demokrasinin aksine, vatandaşların demokratik karar alma sürecine doğrudan katıldığı bir sistemi belirtmiştir. Yunan şehir devletlerinde, doğrudan demokrasinin en bilinen uygulaması Atina'da erkek vatandaşların oluşturduğu ve doğrudan kararlar alabildiği meclislerde (Schiller, 2011, s. 559) gerçekleşmiştir.

Atina demokrasisi olarak da bilinen bu uygulama, demokrasinin doğduğu örnek olarak gösterilse de bugünkü haliyle yaygınlık kazanan demokrasiden oldukça farklı yönleri bulunmaktadır. Öncelikle köleliğin mevcut olduğu bir

toplum olması nedeniyle yalnızca özgür olanlar demokratik süreçlerde yer alabilmektedir. Daha sonra ise, demokratik süreçlere yalnızca erkeklerin dahil olabilmesi, günümüz demokrasilerinden önemli bir farklılık göstermektedir. Bu durum ise, toplumun yüksek bir çoğunluğunun demokratik katılımdan uzak tutulduğunu ortaya koymakta ve günümüzde “bir kişi, bir oy” şeklinde varlığını sürdüren yaygın sisteme oranla, oldukça dışlayıcı bir sisteme yol açmaktadır (Turan, 2011, s. 584).

Eski Yunan dönemi demokrasisinden farklı olarak günümüzün en yaygın demokrasi uygulaması hâline gelen temsili ya da dolaylı demokrasi, halkın doğrudan karar alma süreçlerine katılımından daha çok, seçmiş olduğu temsilcilerin üzerinde belli bir denetim sahibi olmasını içermektedir. Bu kapsamda dolaylı demokrasinin uygulandığı bir sistemde halkın ve temsilcilerin rolünün ne olduğuna dair kurumsal düzenlemeler yapılmaktadır (Pettit, 2010, s. 61). Adı geçen düzenlemeler arasında en temel olanı, genellikle belli bir seçim döneminde görev yapmak üzere temsilcilerin seçilmesidir. Böyle bir düzenleme sisteme “dolaylı” özelliğini sağlamaktadır. Dolaylı demokraside halkın rolü, kendisini yönetecek temsilcileri seçmekken; temsilcilerin rolü ise önceden belirlenmiş seçim dönemiyle sınırlı kalmak üzere, yönetim ve karar sürecinde yer almaktır (Heywood, 2016, s. 277).

Demokratik siyasi süreçler, burada temel yönleriyle yer verildiği üzere, dolaylı bir süreç biçimine dönüştüğünden, temsil konusu üzerinde çeşitli çalışmalar yapılmış ve birçok farklı temsil modeli geliştirilmiştir. Temsil modellerinin sayısı tarihsel olarak artma eğiliminde olsa da literatürde sıkça yer verilen ve bu çalışmada da Weber’in ideal tiplerinde tercih ettiği yöntemde olduğu gibi, çalışmanın daha düzenli olmasını sağlamak üzere üç temel temsil modeli kapsamında bir inceleme yapılacaktır. Bu temsil modelleri arasında, temsili vekalet, emredici vekalet ve benzerlik modelleri bulunmaktadır.

İlk olarak temsili vekalet modeli ile başlamak gerekirse, literatürde sıklıkla atıf yapıldığı üzere, Edmund Burke’nin Bristol’de yaptığı konuşmanın temsili vekalet açısından en temel kaynağı oluşturduğunu söylemek mümkündür. Burke, seçmenlere seslendiği konuşmada, bir temsilcinin en önemli görevleri arasında seçmenlerle yakın bir iletişim içerisinde olması, seçmenlerin isteklerine özen göstermesi, kendi çıkarlarından daha çok seçmenlerin çıkarlarını korumasının bulunduğunu söylemiştir. Ancak bununla birlikte temsilcinin yalnızca seçmenlerin görüşlerini filtresiz bir şekilde yansıtan bir ayna görevi görmemesi gerektiğini de belirtmiştir. Burke’ye göre, temsilciler yukarıda bahsedilen önemli görevleri yerine getirirken kendi yargılarını ve görüşlerini de dikkate almalıdır. O, böyle hareket edilmediğinde, temsilcilerin seçmenlere ihanet edeceğini düşünmüştür (Kurland & Lerner, 2001).

Burke’nin temellerini attığı düşüncenin temsilciyi daha bilgili, tecrübeli ve yetenekli olan tarafa yerleştirdiği; seçmeni ise, siyasi konularda daha az bilgili ve daha az tecrübeli olduğu için her talebinin temsilcilerce doğrudan dikkate alınmaması gereken tarafa yerleştirdiği anlaşılmaktadır (Valentini, 2019, s. 117). Bu nedenle temsili vekalet modelinde temsilcilere seçmenler açısından en iyi

sonucu elde edecek bir siyasi bilge rolü verilmektedir (Gerhards, Jongsma, & Schicktan, 2017). Söz konusu modelde temsilciler belli oranda bir bağımsızlığa sahiptir ve seçmenler için en iyi olan kararı bu bağımsızlık içerisinde verebilen bireyler olarak görülmektedir (Bengtsson & Wass, 2010, s. 58). Dolayısıyla temsili vekalet modeline göre seçilmiş temsilciler yalnızca önceden var olan görüşleri mecliste görüşülmek üzere gündeme getirmez, Burke'nin de ifade ettiği üzere görüş ve talepleri işleyerek bir filtreden geçirirler (Valentini, 2019, s. 108). Bu noktaya kadar değinilen hususlara ve Burke'nin çerçevesini çizdiği ilkelere göre modelin temel özellikleri üç temel maddede açığa çıkmaktadır (Laak, 2023, s. 30):

I. Temsilciler bütün seçmenlerin ortak çıkarını dikkate alarak görevlerini yerine getirmelidir.

II. Temsilciler kendi yargılarını göz önünde bulundurmalı ancak kişisel çıkarları yargılarını etkilememelidir.

III. Temsilciler yalnızca seçimler sırasında sorumlu tutulmalı fakat göreve geldikten sonra seçmenlerin görüşlerini doğrudan dikkate almamalıdır.

Emredici vekalet modeline gelindiğindeyse, Burke'nin görüşleriyle temellenen temsili vekalet modelinin aksine, temsilciler seçmenlerinin istekleriyle sıkı bir şekilde bağlıdır. Bu modelde, alınan kararların seçmenleri doğrudan etkileyeceğinden dolayı, söz konusu karar alma süreçlerinde temsilcilerin seçmenler tarafından iletilen düşünceleri temsili vekalet modeline göre daha fazla dikkate alması gerektiği savunulmaktadır (Gerhards, Jongsma, & Schicktan, 2017, s. 3). Emredici vekalet modeli, müvekkil-avukat ilişkisinde olduğu gibi, temsilcilerin seçmenlerin kontrolünde olmasıyla karakterizedir (Valentini, 2019, s. 108).

Dolayısıyla temsili vekalet modeli ve emredici vekalet modeli arasında bir karşılaştırma yapmak gerekirse, temsilciler, emredici vekalet modelinde daha kısıtlı bir seçmen grubunun, bir diğer deyişle yalnızca kendi semenlerinin çıkarlarını dikkate alarak görevlerini yerine getirirler. Bunun temel nedeni, seçmenlerin tercihleriyle olan sıkı bağıdır. Bir başka konu olan temsilcilerin daha özerk olması konusu incelendiğinde, emredici vekalet modeli içerisinde faaliyet gösteren temsilciler, avukat-müvekkil benzerliğinden de anlaşılacağı üzere, daha az özerkliğe sahiptir. Temsilciler, seçmenlerinden aldığı talepleri daha dolaysız bir biçimde siyasi karar alma süreçlerine aktarmaktadır. Son olarak temsilcilerin sorumluluğuna bakıldığında, emredici vekalet modelinde temsilcilerin hem seçim döneminde hem de seçim sonrası dönemde, seçmen ve temsilci arasında daha dolaysız bir ilişki bulunması nedeniyle sürekli sorumluluğa sahip olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

Bir diğer temsil modeli ve çalışmanın kapsadığı örnek ülkede de uygulanmakta olan benzerlik modeli, aynı deneyimleri (ayrımcılık, dışlanma ve dezavantaj gibi) paylaşmayan bireylerin, başkaları adına konuşmasının ya da onları temsil etmesinin imkânsız olduğunu varsaymaktadır. Bu nedenle model, temsilcilerin, temsil ettiği seçmenlerle benzer deneyimlere ve yönlere sahip olması gerektiği düşüncesini savunmaktadır (Philips, 2020, s. 176-177). Model, bir temsilcinin seçmenlerle aynı ırk, etnik köken ya da cinsiyet gibi ortak özellikleri

taşıdığı durumlarda ortaya çıkmakta ve temsilcilerin seçmenlere en iyi hizmeti, söz konusu benzer özelliklere sahip olduğu durumlarda sunabileceğini belirtmektedir (Casellas & Wallace, 2014, s. 2-4). Buradaki temel argüman, temsilci adı verilen kişiler başkaları adına konuşuyorsa ve temsil ettiği kişiler hakkında yeterli bilgiye ya da benzer deneyimlere sahip değilse, temsilcilerin seçmenleri yeterince iyi anlayamayacağı hatta onlarla ilgili konularda gönülsüz davranabileceğidir (Heywood, 2016, s. 294).

Çeşitli gruplar, farklı nedenlerden ötürü benzerlik modelini ve kendilerine benzeyen temsilciler tarafından temsil edilmeyi isteyebilmektedir. Bunlar arasında başka gruplara olan güvensizliğin başta geldiğini ifade etmek mümkündür. Tarihsel olarak ayrımcılık gibi deneyimler yaşayan insanlar, kendileriyle benzer bir geçmişe sahip insanlara daha fazla güven duyabilmektedir (Mansbridge, 1999, s. 628).

Ancak yukarıda dile getirilen nedenlerin etkisiyle benzerlik modelinin savları destek görmekle birlikte, bazı eleştirilerle de karşılaşmaktadır. Bunlardan biri, temsilcilerin seçmenlerle benzeyen toplumsal yönlerine, deneyimlerine ve geçmişlerine odaklanmanın indirgemeciliğe (essentialism) yol açma ihtimalidir. Örneğin, bu model bütün kadınların aynı politikaları destekleyeceği ya da aynı ten rengine sahip insanların aynı düşünceleri savunacağına dair bir inançta yol açma riskini bünyesinde barındırmaktadır (Philips, 2020, s. 179). Ayrıca yeterince iyi eğitilmiş olmayan ya da umursamaz olan bir grup insanı, yine onlar gibi kişilerin temsil etmesi ve hükümetin böyle kişilerden oluşması o toplum açısından dezavantajlı sonuçlara yol açabilecektir (Heywood, 2016, s. 294). Bununla birlikte nepotizmin yaygınlaşması, toplumsal bütünlüğün bozulması da diğer olumsuz ihtimaller arasındadır. Böylesi bir durumda, topluma bütüncül bakmak yerine, modelin karşı çıktığı ayrımcılık hatasının bizzat modelin kendisi tarafından tekrarlanması riskinin de hesaba katılması gerekmektedir.

II. SOMALİ SEÇİM SİSTEMİ

Bir ülkenin seçim sisteminin belirlenmesinde temel rehberler olarak anayasa ve yasalar işlev göstermektedir. Bu açıdan, bir seçim sisteminden bahsedebilmek için ilk olarak anayasada siyasi hakların ne ölçüde tanındığına bakmak gerekmektedir. 2012 tarihli Somali Federal Cumhuriyeti Anayasası'nın 16. maddesine göre, herkesin siyasi partiler gibi örgütleri kurma ve bu örgütlere üye olma hakkı; 18. maddesine göre, ifade ve düşünce özgürlüğü; 22. maddesine göre ise, siyasi katılım hakkı, seçme ve seçilme ya da siyasi partilerde çeşitli konumlarda görev alma gibi siyasi haklar yer almaktadır (Wipo, 2012; Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2012)¹. Bu nedenle, bir seçim sisteminin temelini oluşturacak hakların Somali Anayasası'nda tanındığı görülmektedir.

Ancak 22. maddede sayılan hakların nasıl kullanılacağı konusunda anayasaya ek olarak, parlamento tarafından çıkarılacak bir kanuna da ihtiyaç olduğu belirtilmiştir (Wipo, 2012). Dolayısıyla, Somali seçim sisteminin doğru bir biçimde incelenebilmesi için seçim kanunu ve siyasi partiler kanunu gibi yasal

¹ Anayasa metninin İngilizcesi için ilk sıradaki kaynak, orijinal Somalice metni için ikinci sıradaki kaynak dikkate alınmalıdır.

düzenlemelerin de çalışma kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, normlar hiyerarşisinde anayasadan sonra gelen ve ilgili hususları ayrıntılandıran bu yasalardan önce, sistemin genel çerçevesinin çizildiği anayasanın, bütüncül bir biçimde incelenmesine devam etmek gerekmektedir.

Bu kapsamda, anayasanın 42. maddesi ile incelemeye devam edildiğinde, maddenin vatandaşları oy kullanma konusunda teşvik ettiği ve oy kullanmayı bir vatandaşlık görevi olarak kabul ettiği görülmektedir. Halkın temsilinin genel ilkelerine yer verilen 46. maddede kamu görevlilerinin ve kamu kurumlarının halk tarafından sorumlu tutulabileceği, temsil sisteminin herkesin katılımına açık olduğu, temsilcilerin seçimler yoluyla belirleneceği ifade edilmiştir. Seçim sistemi ve siyasi partiler başlıklı 47. maddede ise, başlıkta yer alan konuların parlamento tarafından çıkarılacak kanunlarla düzenleneceği tekrar edilmiştir (Wipo, 2012; Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2012). Söz konusu maddelere kadar olan anayasal metin, seçim konusunun genel ilkeler düzeyinde düzenlendiğini, demokratik bir temsil sistemi için gerekli olan hakların anayasa ile güvence altına alındığını ortaya koymaktadır.

Hükümetin ve yasamanın yapılanmasına bakıldığında, federal yapıya sahip olan ülkelerin birçoğunda bulunduğu üzere, iki hükümet düzeyinin mevcut olduğu görülmektedir. Buna göre ilk düzeyde federal devlet, ikinci düzeyde federal üye devletlerin hükümetleri ve yerel hükümetler bulunmaktadır. Yasama yapılanması ise, halk meclisi (The House of the People) ve üst meclisten (The Upper House) oluşmaktadır. Yasama dönemi olarak 4 yıllık bir süre belirlenmiştir (Wipo, 2012; Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2012).

Halk meclisinin, Somali vatandaşları tarafından doğrudan, gizli ve serbest oylama ile seçileceği, ayrıca 275 üyeden oluşacağı, anayasanın 64. maddesince kabul edilmiştir. Üst meclis için de benzer bir şekilde halkın doğrudan, gizli ve serbest oylama ile seçimlere katılacağı belirtilmiştir. 72. maddede, en fazla 54 üyeden oluşacağı belirtilen üst meclisin, her bölgeden eşit üyeye sahip olacağı kararlaştırılmıştır. Buna göre, 1991 yılından önce var olan 18 bölge göz önünde bulundurulduğunda, her bölgeden 3 kişinin üst meclis üyesi olacağını söylemek mümkündür. Devlet başkanlığı seçimi incelendiğindeyse, parlamenter bir sistemin yansıması olarak, devlet başkanının iki meclisin ortak gerçekleştireceği oturumda seçileceği kabul edilmiştir (Wipo, 2012; Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2012).

Anayasanın çizdiği genel çerçeve üzerinden bir değerlendirme yapmak gerekirse, temsili demokrasinin olmazsa olmaz şartları arasında yer alan seçimler güvence altına alınmış, seçim yöntemi olarak modern demokrasilerin benimsediği tek kişiye tek oy ve gizli oylama şeklinde gerçekleşen seçim usulü benimsenmiş, seçmenlerin temsilcileri doğrudan seçebileceği belirtilmiştir. Ancak anayasa seçimlere dair temel ilkeleri tanımlamakla yetindiğinden, ayrıca seçim sisteminin ve temsil modelinin nasıl gerçekleştirileceğini kanunlara bıraktığından, yalnızca anayasa maddelerinin incelenmesiyle sistemin ya da modelin analizi için yeterli veriye ulaşmak mümkün olmamaktadır. Anayasa temsili demokrasinin temelini attığından diğer yasal düzenlemelerin incelenmesi, ayrıca uygulanan sistemle

doğrudan bağlantılı olarak Somali toplumsal yapısının da seçim sistemi açısından doğurduğu sonuçların analiz edilmesi önem taşımaktadır.

Bu bağlamda yasal düzenlemelerin kronolojik sırası takip edildiğinde, 4 Eylül 2016 tarihinde kabul edilen Siyasi Partiler Kanunu'na (Ministry of Interior, Federal Affairs & Reconciliation, 2016) göre, partilerin aşırılık, klan, lehçe, aile, ırk, cinsiyet ve bölgecilik temelinde kurulamayacağı, ayrıca toplum içinde nefreti teşvik etmemesi gerektiği vurgulanmıştır. Somali toplumsal yapısı bakımından klan konusundaki yasak, ileride değinileceği üzere, seçimlerde ve seçim modelinde büyük bir öneme sahiptir. 2016 tarihli kanunun diğer dikkat çeken yönlerine devam edilecek olursa, on sekiz yaşını dolduran her Somali vatandaşına seçim yarışına katılabilme hakkı tanınmış, siyasi partilerin başka partilerle ittifaklar kurabilmesi ve seçim kampanyaları yapabilmesi serbest bırakılmıştır.

Seçimlere yönelik anayasal ve yasal altyapının incelenmesinin ardından, seçimlerde uygulanacak sistemin içeriğini belirlemede hukuksal yapı kadar önem arz eden toplumsal yapının da çalışmanın kapsamı açısından kısaca incelenmesinde, sistemin temellerinin anlaşılması bakımından yarar bulunmaktadır. Buna göre, Somali toplumunun en temel yapısını klan sistemi oluşturmaktadır. Klan sistemi, tarihsel olarak Somalililer arasındaki toplumsal ilişkilerde belirleyici olmuş ve bireyler kimliklerini klanlar üzerinden tanımlamıştır (Dersso, 2009, s. 3). Somalili klanlardan en büyükleri Darod, Hawiye, Rahanweyn ve Dir olarak adlandırılmaktadır (Lewis, 1988, s. 221). Söz konusu klanlar, atalarını Arap kökenli Haşimi ailesine (Hz. Muhammed'in ailesi) dayandırmakta, bu nedenle de İslam'ı benimsemektedir (Mukhtar, 2003, s. 2).

Birçok klan kökenlerini aynı atalara dayandırsa da klanlar arasındaki rekabet Somali'nin toplumsal yaşamını olumsuz etkilemiştir (Metz, 1993, s. 24). Bu olumsuz durum, 1969'da yönetimi ele geçiren ve 1991'e kadar süren General Siad Barre'nin askeri rejimi tarafından, iktidarda kalmaya devam etmek için klan farklılıklarının kullanılmasıyla dozunu artırmıştır. 1991'de ise askeri rejimin dağılmasıyla birlikte, dozunu artıran klan rekabeti bir iç savaşla sonuçlanmış ve yüz binlerce Somalilinin hayatını kaybetmesine neden olarak (Nyadera, 2019, s. 1351) klan rekabetini daha da derinleştirmiştir.

Yukarıda kısaca incelenen ve başta klan temelinde ayrışan toplumsal yapı özellikleri, hukuksal düzenlemelerin siyasi hayata planlanandan farklı bir şekilde yansımalarına neden olmuştur. 2012 Anayasası'nın vatandaşların seçimlere doğrudan katılımını benimsemesi ve 2016 Siyasi Partiler Kanunu'nun klan temelinde ayrımı yasaklamasına rağmen, bu hukuksal düzenlemelerden sonra yapılan 2016 seçimlerinde hem dolaylı bir seçim sistemi hem de benzerlik modelinin bir örneği niteliğinde 4.5 güç paylaşım formülü adı verilen bir temsil modeli uygulanmıştır.

Öncelikle, dolaylı seçim sisteminin içeriğine bakılacak olursa, milletvekili seçimlerinin ilk aşaması olarak, Somali'deki klanları temsil etmek üzere, 135 klan ihtiyarı belirlenmiştir. İhtiyarlar da meclisteki sandalyelerin sahiplerini seçmekle görevli 14.025 seçim delegesini belirlemiştir. Bu delegeler daha sonra her biri 51 üyeden oluşan seçim kurullarına bölünerek gizli oylama aracılığıyla

milletvekillerini (275 milletvekili) seçmiştir. Adaylardan ise, belirli bir klan adına tahsis edilmiş bir sandalyeye oturabilmeleri için ilgili klana mensup olma, en az 25 yaşında olma ve lise diplomasına sahip olma koşullarını taşıması beklenmiştir (Saferworld, 2017). Uygulanan dolaylı seçim sistemi hem anayasada öngörülen “her vatandaşa bir oy” yönteminin dışına çıkmakta hem de her ne kadar klan temelli ayrışmalar yasaklansa da klanları sistemin temeline yerleştirmektedir.

Somali Hükümeti seçimlerden bir yıl önce kabul ettiği kararda, 2015 yılında, dolaylı seçim sisteminin gerekçeleri arasında siyasi süreçteki gecikmeler, güvenlik sorunları ve teknik aksaklıklar olduğunu belirtmiştir (United Nations Security Council, 2015). Askeri rejim ve iç savaş yaşamış olan bir ülke düşünüldüğünde, Somali’de seçim süreçlerinin planlandığı gibi gitmemesi olağan ve beklenebilir bir durumu göstermektedir.

Bir başka beklenebilir durum ise, klan ayrışmalarının yansıması olan 4.5 formülüdür. 21 Mayıs 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Hassan Sheikh Mohamud, bir kararname yayınlarak 4.5 güç paylaşım formülünün seçimlerde uygulanacağını ifade etmiştir (Saferworld, 2017, s. 3). Söz konusu güç paylaşım formülüne göre, Somali’de milletvekillikleri ve hükümet pozisyonları ülkenin ana klanları arasında dağıtılmakta ve herhangi bir büyük klanın hükümete hâkim olması engellenmeye çalışılmaktadır. Formüldeki 4 rakamı, yukarıda da yer verilen Darod, Hawiye, Dir ve Rahanweyn klanlarını belirtmekte, 0.5 sayısı ise diğer küçük klanları ifade etmektedir (Mursal, 2022, s. 296) (Ahmed & Anisa, 2022, s. 370). İç savaş neticesinde güçlü bir merkezi hükümetin yokluğunda klanlar yönetim süreçlerinde önemli toplumsal unsurlar olarak varlık gösterdiklerinden (Hassan, 2022, s. 273), 4.5 formülü, dört büyük klanın kendi aralarında sandalye sayısı anlamında eşit bir paya sahip olmasını, geri kalan sandalyelerin ise, daha küçük klanlardan oluşan bir koalisyona tahsis edilmesini öngörmektedir.

2016 seçimleri kapsamında, yukarıda verilen bilgiler ve teorik çerçevede değinilen temel temsil modellerinin ölçütleri göz önünde bulundurulduğunda, Somali’nin uyguladığı temsil modelinin benzerlik modeline dayandığı görülmektedir. Benzerlik modelinin önde gelen ölçütlerinden biri, temsilcilerin seçmenlerle aynı ırk, etnik köken ya da cinsiyet gibi ortak özellikleri taşımasıdır. Buna göre, Somali, Hükümeti’nin 2015 yılında kabul ettiği karar, “klan” ortak özelliğini taşımayı gerektirmektedir. Somali’de bir temsilcinin siyasi makamlarda görev yapabilmesi için temsil ettiği klana mensup olması gerekmektedir. Dolayısıyla temsilcinin, temsil edeceği kişilere klan yönüyle “benzemesi” Somali seçim sisteminin en temel niteliğini oluşturduğundan bu sistemde uygulanan modelin benzerlik modelini esas aldığını ifade etmek mümkündür.

İlgili seçimlerin benzerlik modeline dayanmasında dikkat edilecek diğer ölçüt ise, incelenmekte olan toplumun deneyimleridir. Dünyada benzerlik modelinin uygulanma nedenleri arasında sayılan, “başka gruplara olan güvensizlik” ve “tarihsel olarak ayrımcılık” gibi deneyimler Somali’de yoğun bir biçimde yaşanmıştır. Hem askeri rejim dönemindeki klan ayrımcılıkları hem de iç savaş neticesinde gerçekleşen klan rekabeti, tam olarak benzerlik modelinin bu yönüyle örtüşmektedir. Bu nedenle, Somali’de yaşanan toplumsal deneyimler hem klan

ihtiyarlarının hem seçim delegelerinin hem de temsilcilerin klan düzeyinde belirlendiği, adeta safkan bir benzerlik modelini ortaya çıkarmıştır.

Somali’de, yukarıdaki ölçütlerin de gösterdiği üzere, 2016 yılında gerçekleşen seçimlerde benzerlik modeli uygulanmıştır. Benzerlik modeli uygulandığından, modele getirilen eleştiriler açısından da söz konusu seçim sisteminin genel hatlarıyla incelenmesinde bu analizin güçlendirilmesi açısından yarar bulunmaktadır. Modele getirilen eleştirilerden biri, indirgemecilik riskidir. Bu risk, Somali açısından, klan ihtiyarlarının düşüncelerinin, uygulamada diğer bütün klan üyelerinin düşüncelerini kapsadığı varsayımına yol açabilecektir. Yer verilen duruma göre, örneğin klan üyesi kadınların klan ihtiyarlarıyla siyasi konularda birebir aynı düşünmese bile ihtiyarların kararlarına tabi olması, kadınlar açısından temsilci olma ihtimalinin azalması ya da görüşlerinin temsil süreçlerinde yeterince yer bulamaması gibi olumsuzlukların ortaya çıkmasına yol açabilecektir. Ali ve Noah’nın (2022, s. 8) yapmış olduğu çalışmada bu ihtimal değerlendirilmiş ve klan ihtiyarlarının Somali siyasetindeki belirleyiciliklerinin yaklaşık %78 gibi yüksek bir düzeyde olduğu, ayrıca kadınların siyasete katılımlarının %90 civarı bir oranla klan ihtiyarları tarafından desteklenmediği tespit edilmiştir.

Benzerlik modeline getirilen diğer bir eleştiri ise, modelin nepotizmi artırabileceği yönündedir. Bu açıdan Somali’deki durum incelendiğinde, Transparency International adlı örgütün endekslerine göre Somali, endekste bulunan 180 ülke arasında 179. sırada bulunmaktadır (Transparency International, 2024). Dolayısıyla, ölçütlere ek olarak eleştiriler açısından da değerlendirildiğinde Somali’de uygulanan temsil modelinin, 2016 yılındaki seçimler esas alındığında, net bir biçimde benzerlik modeline dayandığı ve yukarıda da değinildiği üzere, birçok yönden adeta safkan bir benzerlik modelini yansıttığı ortaya çıkmaktadır.

Tarihsel süreç incelenmeye devam edildiğinde, 2016’dan sonra seçim sistemiyle ilgili bir değişiklik teklifinin Bakanlar Kurulu’ndan geldiği ve parlamentoya iletildiği görülmektedir. Bakanlar Kurulu’nun çok partili sisteme geçişi kolaylaştıracak ve 4.5 formülünden çıkışı sağlayacak teklifi 2019 yılında parlamentoda görüşülmüş ve teklif klan sisteminin toplumun temel yapısını oluşturduğu gerekçesiyle reddedilmiştir. Parlamento hazırladığı raporda anayasanın gözden geçirilmesi, bölgelerin sınırlarının netleşmemesi, yeni bir vatandaşlık yasasının hazırlanmaması gibi nedenlerle (Elmi, 2021, s. 102-103) benzerlik modelinin uygulamadaki örneği olan bu sistemin devam edeceği ve evrensel oy hakkının (tek kişi tek oy) uygulanamaz olduğunu belirtmiştir. Klan sistemi toplumun o kadar derinlerine işlemiştir ki, bir milletvekili parti liderinin başka bir klandan olma ihtimalini dahi kabul edemeyeceğini, bunun yerine klan ihtiyarıyla anlaşmayı tercih edeceğini belirtmiştir (Elmi, 2021, s. 105). Bu nedenle söz konusu yılda seçim sisteminde farklı bir temsil modelini getirecek herhangi değişiklik gerçekleşmemiş ve benzerlik modeli devam etmiştir.

2020 yılına gelindiğinde, 11. Meclis Seçim Kanunu kabul edilmiş ve ülkenin mevcut koşullarının doğrudan seçimlerin yapılmasına izin vermediği belirtilmiştir. Bu nedenle parlamento seçimlerinin dolaylı seçim sistemiyle ve klan ihtiyarlarının sürecin önemli bir parçası olmaya devam ettiği şekliyle

gerçekleştirileceği yinelenmiştir (Ministry of Interior, Federal Affairs & Reconciliation, 2020).

Seçim sistemindeki asıl değişiklik 23 Kasım 2024 tarihinde kabul edilen Somali Federal Cumhuriyeti Ulusal Seçim Yasası (Sharciga Doorashooyinka Qaranka ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya) ile gerçekleşmiştir. Yasa teklifinde, ülke genelinde tek kişilik, tek oylu seçimlerin yapılması ve yönetilmesi açısından bu kanunun özel önem taşıdığı belirtilmiştir. 3. maddede seçimlerin özgür, adil ve gizli oylama şeklinde yapılmasının garanti altına alınacağı, bütün vatandaşların eşit oy kullanma hakkına sahip olacağı belirtilmiştir. Seçilme yeterliliğine sahip bütün vatandaşların milletvekilliğine aday olabileceği; yerel ve ulusal düzeylerdeki seçimlere katılabileceği, tüm kesimlerin, özellikle de azınlıkların adil temsil sağlanacağı kabul edilmiştir (Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2024a).

Kanunda diğer bir önemli değişiklik, yasama organının evrensel oy kapsamında belirlenmesinin yanı sıra, Somali Cumhurbaşkanı'nın da ülkedeki seçmenler tarafından seçileceği hükmüyle gerçekleşmiştir. Madde 12, ülkede en çok oy alan üç siyasi partinin bir kişiyi cumhurbaşkanı adayı olarak gösterebileceğini ve aday olarak gösterilen kişilerin, geçerli oyların basit çoğunluğunu alması durumunda cumhurbaşkanlığı seçimini kazanacağı ifade edilmiştir (Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2024a).

2024 yılında kabul edilen yasa dolaylı seçimler yerine doğrudan seçimlere ve tek kişi tek oy yöntemine geçişi öngörmektedir. Bu açıdan 2024 öncesi ve sonrası dönem karşılaştırmalı olarak analiz edilecek olursa, 2024 öncesinde, benzerlik modeline dayanan, meclis koltuklarının klan üyeliğine göre tahsis edildiği, dört büyük klanın her birine bir temsili birim ve azınlık gruplarına kesirli payların verildiği bir model uygulanmaktaydı. Bu sistem, birincil nitelikleri klan kimlikleri olan temsilcilere ayrıcalık tanıyarak yasama organının Somali'nin klan yapısını yansıtmayı sağlamış ancak siyasi platformlar, parti bağlılığı veya bireysel liyakat gibi hususları büyük ölçüde dışlamıştır. Seçmenlerin seçim hakkı dolaylı ve klan ihtiyaçları aracılığıyla gerçekleşmiş, bu da yasama ile ilgili hesap verebilirlikten ziyade benzerlik mantığını güçlendirmiştir.

Ancak, 2024'te ilgili yasanın kabul edilmesiyle temsilin çerçevesi, teoride de olsa değişmeye başlamıştır. Yasa, evrensel, eşit, özgür, gizli oy hakkını güvence altına almış ve cumhurbaşkanının halk oyu ile doğrudan seçilmesini sağlamıştır. Bu da tamamen klan temelli seçimden bir sapmayı işaret etmiştir. Ayrıca, nesnel uygunluk kriterlerini karşılayan tüm vatandaşların klan soyundan bağımsız olarak parlamentoya aday olmasına izin vermiştir. Bu hükümler, seçmenlerin yetkiyi, yalnızca klan vekilleri olarak değil, siyasi pozisyonlara veya yeterliliklerine göre bireylere (ya da partilere) devrettiği temsili vekalet modelini çağrıştırmaya başlamıştır.

Bu dönüştürücü unsurlara rağmen, yasa madde 13'te açıkça "sosyal dengeyi ve eşit klan temsiliyi sağlamak" ve parti listeleri içinde klan temelli bir koltuk dağılımını uygulamak için önlemleri korumuştur (Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2024a). Bu nedenle, önemli değişiklikler

gerçekleştirilse de Somali’de benzerlik modelinden tamamen çıkılmadığı, bir çeşit melez modele geçildiği görülmektedir. Temsilciler artık hem benzerlik mantığını yansıtan klan yapılanmasına hem de daha geniş bir seçmene karşı sorumludur. Bu nedenle, 2024 Seçim Yasası benzerlik modelinin toptan reddedilmesini oluşturmayıp, bunun yerine, Somali demokrasisini klan temelli benzerlik modelinin ve temsili vekalet modelinin çeşitli unsurlarıyla bir arada var olduğu ve esaslı hesap verebilirliğin yerleşik tanımlayıcı kurumlarla birlikte kurumsal bir zemin kazanmaya başladığı karma bir temsil çerçevesine doğru dönüştürmektedir.

Seçim yasası ile aynı yıl kabul edilen Somali Federal Cumhuriyeti Siyasi Partiler ve Örgütler Kanunu (Sharciga Ururada & Xisbiyada Siyaasadda ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaliya) da benzer bir değişimi sürdürmektedir. 2024 Siyasi Partiler Kanunu, özgür ve adil seçimleri, tek kişi tek oy oy yöntemi gibi hususları 2024 Seçim Yasası’nda olduğu gibi kabul etmekle birlikte, klanlar konusundaki bakışı ise daha da ileri taşımaktadır. Kanunun 2. maddesinde klan ittifaklarının ve klan hedeflerinin Somali birliğine aykırı olduğu ifade edilmektedir (Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2024b).

Bu açıdan her iki yasa da Somali seçimlerinin evrensel oy hakkına doğru dönüştürüleceği düşüncesini paylaşmaktadır. Ancak klan hususunda, 2024 Siyasi Partiler Yasası daha caydırıcı bir üslup benimsemiş, ulus altı sadakatleri azaltmaya çalışmıştır. Değinilen yasalar bir arada düşünüldüğünde, bir taraftan yasa koyucular klan aracılığı yerine ulusal düzeyde gerçekleşecek parti rekabetini teşvik etmekte (Federal Parliament of Somalia - House of the People, 2024b) ve temsili vekalet modeline daha yakın bir model önermektedir; diğer taraftan da klan konusundaki uygulamaların aniden kaldırılmasının, daha önceki deneyimlerin de gösterdiği üzere, istikrara zarar verebileceğini düşündüklerinden klan dengelerine önem vermektedir. Bu ikiliğin ortaya koyduğu şekliyle, sistem karma bir temsil modeline dönüşmeye başlamıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, 2012 Somali Anayasası’nın kabulünden 2024 Ulusal Seçim Kanunu ve Siyasi Partiler Kanunu’na kadar olan süreçte Somali’nin seçim sistemini temsil modelleri çerçevesinde incelemiş ve sistemin temelde benzerlik modeline dayandığını tespit etmiştir. Yasama koltuklarını ve adaylık haklarını klan kimliği temelinde tahsis eden sistem, çatışma sonrası parçalanmış bir ülkede acil meşruiyeti sağlamaya çalışmıştır. Ancak klan temelli kotalara olan bu güven, toplumsal ayrışmalar konusunda indirgemeci bir yaklaşım (siyasi kimliği değişmez kategorilere sabitleme) riskini ortaya çıkarmış ve uzun vadeli ulusal entegrasyon ile ulus-devlet inşası süreçlerini baltalama tehlikesini beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, ortak bir yurttaş kimliğini teşvik yerine, klanlar arasındaki ayrımları pekiştirme ve klan ihtiyarlarının aracılık ettiği pazarlıklara bağımlılığı kalıcı hale getirme gibi olumsuzluklara yol açtığından seçim sisteminde uygulanan temsil modelinde değişikliğe gidilmiştir.

Özellikle 2024 yılında gerçekleşen yasal reformlar, ortaya çıkan sorunları ve riskleri aşmak üzere melez bir modele geçişi başlatmıştır. Değinilen melez model, benzerlik ve temsili vekalet modellerinin bir karmasını içermektedir. Buna

göre dolaylı bir seçim sistemine dayalı safkan benzerlik modelinden, genel oyun dahil edildiği doğrudan seçimlerin ve klan etkisinin azaltılmaya çalışıldığı melez bir modelin olduğu sisteme doğru dönüşümün ilk adımları atılmıştır. Ancak burada belirtmek gerekir ki, dikkatli bir uygulama ve tamamlayıcı kurumsal reformlar olmadan, bu tür bir melezleşmenin yüzeysel kalması ve klan temelli güç paylaşımının temel mantığını koruması ihtimali, hâlâ gündemde kalmaya devam edecektir.

Ayrıca, Somali deneyimi Batı tarzı seçim paradigmalarının eleştirel olmayan bir biçimde nakledilmesinin de her bölgede doğru olmadığına dair örnekler içermektedir. Bu nedenle uluslararası aktörler ve yerel aktörlerin, ulusal kimliklerin pekiştiği ve demokratik düzenin yerleştiği devletlerde kanıtlanmış mekanizmaları, devlet meşruiyetinin tartışmalı olduğu ve toplumsal yapının klan temelinde örgütlenmeye devam ettiği bağlamlara kolayca ithal edilemeyeceğini dikkate alması gerekmektedir. Örneğin Türkiye'nin Somali'deki göreceli dış politika başarısının da gösterdiği gibi, etkili bir reform için yerel özelliklere uyum sağlanması, yapılacak reformlarda geleneksel aktörlerin de katılımının sağlanarak toplumun reformlar konusunda ikna edilmesi gerekmektedir.

Bu kapsamda, reformların başarılı olması ve Somali'de seçimlerin demokratiklik düzeyinin artırılmasına katkı sağlaması açısından birkaç öneriye bu bölümde yer verilmesi gerekmektedir. Öncelikle, seçmenlik ve yurttaşlık eğitimleri önem arz etmektedir. Verilecek eğitimlerde klan temelli adaylık yerine, politika odaklı ve sorun temelli adaylıklar teşvik edilmelidir. İndirgemecilik yerine, klan sınırlarını aşan sivil toplum örgütlerinin desteklenmesi ve bütüncül ya da ulusal politikalara dayanan siyasi parti listelerinin ödüllendirilmesi gündeme getirilmelidir. Bununla birlikte, güvensizliği ortadan kaldırmak ve vatandaşların klan ayrımlarına dayalı korkularını ortadan kaldırmak üzere, şeffaf ve uluslararası gözleme de açık bağımsız bir seçim sürecinin oluşturulması sağlanmalıdır.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin tüm süreçlerinde Yönetim ve Ekonomi Dergisi'nin araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Makalenin tamamı Dr. Öğr. Üyesi Göksel TÜRKER tarafından kaleme alınmıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarın herhangi bir kişi ya da kuruluş ile çıkar çatışması yoktur.

KAYNAKÇA

- Ahmed, I., & Anisa, H. (2022). Women, Clan, and Politics in Somalia. J.-N. Bach, J. Abbink, S. Ancel, A. Ahmed, A. Aziz, E. Fantini, . . . J. Záhořík (Dü) içinde, Routledge Handbook of the Horn of Africa (s. 367-376). Oxon: Routledge. doi:<https://doi.org/10.4324/9780429426957-35>.
- Ali, S. A., & Noah, S. (2022). The Effect of Culture on Women's Participation in Political Leadership in Mogadishu, Federal Republic of Somalia. Open Access Library Journal, 9, s. 1-14. <https://doi.org/10.4236/oalib.1109329> adresinden erişildi.

- Bengtsson, A., & Wass, H. (2010). Styles of Political Representation: What do Voters Expect? *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 20(1), s. 55-81. doi:<https://doi.org/10.1080/17457280903450724>.
- Brennan, G., & Hamlin, A. (1999). On Political Representation. *British Journal of Political Science*, 29(1), s. 109-127. <http://www.jstor.org/stable/194298> adresinden erişildi.
- Casellas, J. P., & Wallace, S. J. (2014). The Role of Race, Ethnicity, and Party on Attitudes Toward Descriptive Representation. *American Politics Research*, 43(1), s. 1-26. doi:<https://doi.org/10.1177/1532673X14535239>.
- Dersso, S. A. (2009, September). The Somalia Conflict Implications for Peacemaking and Peacekeeping Efforts. ISS Paper, 198, s. 1-20. <https://issafrica.org/research/papers/the-somalia-conflict-implications-for-peacemaking-and-peacekeeping-efforts> adresinden erişildi.
- Dovi, S. (2018). Political Representation. E. N. Zalta (Dü.) içinde, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford University. <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/political-representation> adresinden erişildi.
- Elmi, A. (2021). The Politics of the Electoral System in Somalia: An assessment. *Bildhaan*, 21(1), s. 99-113. <https://digitalcommons.maclester.edu/bildhaan/vol21/iss1/10> adresinden erişildi.
- Federal Parliament of Somalia - House of the People. (2012). *Jamhuuriyadda Federaalka ee Soomaaliya Dastuurka Ku-Meel Gaarka*. 27 Haziran 2025 tarihinde Federal Parliament of Somalia - House of the People: https://parliament.gov.so/wp-content/uploads/simple-file-list/Dastuuro/Dastuurka_ku_meelgaarka_SOM_03092012-1.pdf adresinden erişildi.
- Federal Parliament of Somalia - House of the People. (2024a). *Sharciga Doorashooyinka Qaranka ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya*. 22 Mart, 2025 tarihinde Federal Parliament of Somalia - House of the People: <https://parliament.gov.so/wp-content/uploads/simple-file-list/Shuruuc/SHURUUC/Shuruucda-2024/Sharciga-Doorashooyinka-Qaranka-ee-Jamhuuriyadda-Federaalka-Soomaaliya.pdf> adresinden erişildi.
- Federal Parliament of Somalia - House of the People. (2024b). *Sharciga Ururada & Xisbiyada Siyaasadda ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaliya*. 28 Mart 2025 tarihinde Federal Parliament of Somalia: <https://parliament.gov.so/wp-content/uploads/simple-file-list/Shuruuc/SHURUUC/Shuruucda-2024/Sharciga-Ururada-Xisbiyadda-Siyaasadeed-ee-Jamhuuriyadda-Federaalka-Soomaaliya.pdf> adresinden erişildi.
- Gerhards, H., Jongsma, K., & Schicktanz, S. (2017). The relevance of different trust models for representation in patient organizations: conceptual considerations. *BMC Health Services Research*, 17(474), s. 1-12. doi:10.1186/s12913-017-2368-z.
- Hassan, A. A. (2022, August). Fiscal Decentralization and Economic Growth: The Case of Mogadishu, Somalia. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 6(8), s. 273-280. <https://rsisinternational.org/journals/ijriss/Digital-Library/volume-6-issue-8/273-280.pdf> adresinden erişildi.
- Heywood, A. (2016). *Siyaset Teorisine Giriş*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Kurland, P. B., & Lerner, R. (2001). Edmund Burke, Speech to the Electors of Bristol. *The Founders' Constitution*. içinde University of Chicago. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/documents/v1ch13s7.html> adresinden erişildi.
- Laak, T. (2023). Representation of the Electorate in the Eerste Kamer: An Analysis of Political Representation in the First Chamber of the Dutch Parliament. *The Maastricht Journal of Liberal Arts*, 14, s. 27-39.
- Lewis, I. M. (1988). *A Modern History of Somalia: Nation and State in the Horn of Africa*. Boulder: Westview Press.
- Mansbridge, J. (1999). Should Blacks Represent Blacks and Women Represent Women? A Contingent "Yes". *The Journal of Politics*, 61(3), s. 628-657. <http://www.jstor.org/stable/2647821> adresinden erişildi.
- Mastropaolo, A. (2011). Representation. B. Badie, D. Berg-Schlosser, & L. Morlino (Dü) içinde, *International Encyclopedia of Political Science* (Cilt 7, s. 2273-2285). California: SAGE.
- Metz, H. C. (1993). *Somalia: A Country Study*. Washington: U.S. Government Printing Office.

- Ministry of Interior, Federal Affairs & Reconciliation. (2016). Federal Republic of Somalia Political Parties Law. 23 Ağustos 2024 tarihinde Ministry of Interior, Federal Affairs & Reconciliation: <https://moifar.gov.so/wp-content/uploads/2022/12/POLITICAL-PARTIES-LAW.pdf> adresinden erişildi.
- Ministry of Interior, Federal Affairs & Reconciliation. (2020). Sharciga Doorashada 2020-2021 EE Baarlamaanka 11-aad. 24 Ağustos 2024 tarihinde Ministry of Interior, Federal Affairs & Reconciliation: <https://moifar.gov.so/en/wp-content/uploads/2022/12/HESHIISKA-DOORASHA-BAARLAMAANKA-2020-2021.pdf> adresinden erişildi.
- Mukhtar, H. M. (2003). Historical Dictionary of Somalia. Maryland: The Scarecrow Press.
- Mursal, F. A. (2022). The Politics of State Building: Regime Restructuring in Mogadishu. J.-N. Bach, J. Abbink, S. Ancel, A. Ahmed, A. Aziz, E. Fantini, . . . J. Záhorký (Dü) içinde, Routledge Handbook of the Horn of Africa (s. 293-301). Oxon: Routledge. doi:<https://doi.org/10.4324/9780429426957-29>.
- Nyadera, I. N. (2019). Transformation of the Somali Civil -War and Reflections for a Social Contract Peacebuilding Process. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 18(4), s. 1346-1366.
- Pettit, P. (2010). Varieties of Public Representation. I. Shapiro, S. C. Stokes, E. J. Wood, & A. S. Kirshner (Dü) içinde, Political Representation (s. 61-89). New York: Cambridge University Press. doi:<http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511813146>.
- Philips, A. (2020). Descriptive Representation Revisited. R. Rohrschneider, & J. Thomassen (Dü) içinde, The Oxford Handbook of Political Representation in Liberal Democracies (s. 175-191). New York: Oxford University Press. doi:<https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780198825081.001.0001>.
- Saferworld. (2017, April). Somalia's 2016 Electoral Process: Preliminary Report of the Domestic Observer Mission. 24 Ağustos 2024 tarihinde Saferworld: <https://www.saferworld-global.org/resources/publications/1111-somalias-2016-electoral-process-preliminaryareport-of-the-domestic-election-observer-mission> adresinden erişildi.
- Schiller, T. (2011). Democracy, Direct. B. Badie, D. Berg-Schlosser, & L. Morlino (Dü) içinde, International Encyclopedia of Political Science (s. 559-565). California: SAGE.
- Transparency International. (2024). Corruption Perceptions Index Somalia. 25 Nisan 2025 tarihinde Transparency International: <https://www.transparency.org/en/cpi/2024/index/som> adresinden erişildi.
- Turan, İ. (2011). Democracy, Types of. B. Badie, D. Berg-Schlosser, & L. Morlino (Dü) içinde, International Encyclopedia of Political Science (s. 582-594). California: SAGE.
- United Nations Security Council. (2015). Report of the Secretary-General on Somalia. U.N. Security Council. April 12, 2025 tarihinde <https://www.refworld.org/reference/countryrep/unga/2015/en/107226> adresinden erişildi.
- Valentini, C. (2019). The Legislative Assembly and Representative Deliberation. The American Journal of Jurisprudence, 64(1), s. 105-123.
- Wipo. (2012). The Provisional Constitution of the Federal Republic of Somalia 2012. 23 Ağustos 2024 tarihinde Wipo: <https://www.wipo.int/wipolex/en/legislation/details/14305> adresinden erişildi.

SUMMARY

This study explores the development and characteristics of Somalia's electoral system through the lens of the similarity (descriptive) model of political representation. The similarity model, as one of the main frameworks in representation theory, asserts that elected bodies should mirror the demographic, ethnic, or social composition of society. In deeply divided societies or post-conflict states, such a model is often adopted to ensure inclusiveness and legitimacy by guaranteeing representation for historically marginalized or distinct social groups.

Following the collapse of state authority during the civil war in the early 1990s, Somalia began a gradual and complex state-building process. A significant milestone in this process was the adoption of the 2012 Provisional Federal Constitution, which outlined broad democratic principles and guaranteed citizens' political rights while deferring the technical details of the electoral system and representation model to subsequent legislation. In this institutional vacuum, Somalia adopted the 4.5 clan formula, a system rooted in the similarity model, which allocated political representation among four major clans and a coalition of minority groups. Elections were conducted through indirect mechanisms, with elders selecting representatives according to these clan-based quotas. This approach prioritized inclusiveness and conflict management but inherently tied political identity to fixed clan affiliations.

Using a qualitative, comparative-historical methodology, the study systematically analyzes key legal texts—including the 2012 Constitution, presidential decrees, parliamentary decisions and two major laws adopted in 2024: the National Election Law and the Political Parties Law. These texts were interpreted in relation to their underlying representational logics. The analysis is supported by secondary sources from the literature on representation theory and Somali political dynamics.

Findings show that while Somalia's electoral design has primarily followed the similarity model—especially through its use of fixed clan quotas—important transformations began to emerge with the passage of the 2024 legal reforms. The National Election Law introduced direct, free and secret-ballot voting and established that the president would be elected by popular vote. It retained mechanisms to ensure “equitable clan representation,” but also mandated inclusive party-list systems and quotas for women. The Political Parties Law, for its part, emphasized the need to move away from purely clan-based politics and promote civic unity, while preserving social balance.

These reforms indicate a partial shift from a purely similarity-based system toward a hybrid model that incorporates both descriptive and substantive elements of representation. However, the study also warns that the continued institutionalization of clan identity in electoral design carries significant risks. It can lead to essentialism, in which political participation becomes narrowly defined by unchangeable group identities and may undermine national integration and the broader project of building a unified Somali state.

The study concludes that clan-based representation, despite its limitations, has served a pragmatic and stabilizing function during Somalia's post-conflict reconstruction period. In a context marked by social fragmentation, historical grievances and the absence of a strong central authority, the adoption of a system rooted in clan identity provided a framework for inclusive participation and conflict mitigation. However, the study emphasizes that such arrangements, while useful in the short term, are not sufficient to sustain a genuine democratic order over the long run. For Somalia to transition toward a more consolidated and effective democracy, the representational system must evolve beyond rigid clan affiliations. This will

require a carefully calibrated, gradual process of institutional reform that is sensitive to the country's unique historical, cultural and social dynamics. Rather than abrupt or externally imposed changes, reforms must be locally grounded, designed to incrementally shift political competition from identity-based loyalties to issue-based, programmatic, and nationally oriented platforms.